

Uitgave: de Imkersbond ABTB en de Nederlandse Bijenhoudersvereniging

15-12
december
2006

bijen

MAANDBLAD VOOR IMKERS

Maandblad voor imkers ISSN 0926-3357
Jaargang 15, nummer 12, december 2006

Uitgegeven door de Imkersbond ABTB en de Nederlandse
Bijenhoudersvereniging (NBV)

Hoofdredacteur mw. M.L. Boerjan

Redactie O. Bakker, P. Elshout, M.J. van Iersel,
mw A. Schoots en T. Thissen.

Vaste medewerkers mw. N. de Jong, D. van Leeuwen,
A. Neve, H. Oude Essink en K. Zoet.

Redactiesecretaris mw. M.J.E.M. Canters

Postbus 90, 6720 AB Bennekom Telefoon 0317 42 24 22
Telefax 0317 42 41 80, e-mail redactie@vbbn.nl

Financiële administratie

Postbus 90, 6720 AB Bennekom Telefoon 0317 42 24 22
Bankrelatie RABO-bank Tilburg, rekeningnummer
18.52.12.077, (niet voor contributie NBV) ten name van
'Bijen'.

NBV Betaling contributie 2007 Postbankrekening: 84 68 01

'Bijen' verschijnt 11 keer per jaar omstreeks de 15e van de
maand (de juli- en augustusnummers worden gecombineerd).
Oplage 7.300

Tarieven voor handelsadvertenties: op aanvraag bij de
redactiesecretaris.

Niet-commerciële advertenties in 'Vraag en aanbod':
€ 10, per 20 woorden, elk extra woord € 0,25
Betaling bij opgave.

Alle in 'Bijen' gepubliceerde meningen en inzichten blijven
voor rekening van de auteurs. De redactie houdt zich het
recht voor de bijdragen in te korten of te redigeren.
Overname van artikelen en illustraties alleen met toe-
stemming van de redactie en dan met bronvermelding.

**Kopij, opgave en betaling van advertenties moeten
uiterlijk zes weken vóór de datum van verschijning aan
de redactiesecretaris worden opgestuurd.** Tekst bij
voorkeur via E-mail insturen. Zo mogelijk met foto's of dia's
(niet digitaal). Subverenigingen die een cursus organiseren
wordt verzocht hierover beknopte informatie aan de
redactiesecretaris te sturen.

Dé plek voor PR.....	M. Boerjan en Ton Thissen	315
Internationaal.....	Astrid Schoots	317
Plant en bij		
De laatste bijenplant in beeld.....	Arjen Neve	318
Uit de imkergemeenschap		
Column.....	Hanna Bijs	320
Imkerervaringen.....	Dick van Leeuwen	321
Fotoimpressie studiedagen NBV.....	M. Boerjan en J. Roos	322
Van imker tot imker.....	Ko Zoet	324
Puzzel omschrijvingen.....		326-331
De lezer schrijft		
Kunststof afstandsrepen.....	Th.H. Diderich	327
Uit de imkergemeenschap		
Mijn vrouw is imker.....		327
Puzzel.....		328
Apimondia 2007.....		330
Studiedag Non-Bijeen 17 februari 2007.....		330
Interview met voorzitter ABTB.....	Ton Thissen	332
Bijengezondheid		
Imidacloprid.....	Henk van der Scheer	334
Organisaties		
ABTB Bij gepraat (54).....		244
NBV Openingstijden NBV.....		338
Lidmaatschap NBV 2007.....		338
Familieberichten.....		338
Kalender.....		339
Cursussen.....		339
Vraag en aanbod.....		340
Index 2006.....		341
Foto van de maand.....	J. Moors	344

Vormgeving en opmaak Grafisch Atelier Wageningen
Druk Drukkerij Modern b.v., Bennekom
Voorplaat Arjen Neve

Van de redactie

BIJEN 15-12 december 2006: het laatste nummer van BIJEN in deze vorm is gereed voor verzending. De kaarsen van deze BIJEN in zwart-wit met een randje kleur op B5 formaat blazen we straks uit. Na 25 jaar en bijna 250 afleveringen van 'Bijenplant in Beeld' nemen we ook afscheid van Arjen Neve. Arjen dank voor de vele prachtige beschrijvingen, tekeningen en natuurlijk de vele foto's. Foto's die ook in dit jaar de voorpagina sierden. Een dankwoord ook aan Dick van Leeuwen voor zijn gezellige, soms filosofische beschrijvingen van zijn ervaringen als imker.

Vijftien jaar lang heeft een redactie van vrijwilligers met veel plezier en gezelligheid de ingezonden kopij gelezen, bijgeschaafd en als het nodig was van een foto of tekening voorzien. De redactie heeft samen met de professionele ondersteuning van Marga Canters op het secretariaat, de vormgeving door Harry van Oosterhout en Jelle de Gruyter van het Grafisch Atelier Wageningen en natuurlijk de medewerkers van Drukkerij Modern een maandblad gemaakt dat door velen gelezen, gewaardeerd en soms verguisd werd. Een woord van dank is op haar plaats. Bijenhouden, het nieuwe ledenblad van de Nederlandse Bijenhoudersvereniging staat in de startblokken, de redactie is al aan het schaven.

Namens de redactie van Bijen/Bijenhouden wens ik u gezellige feestdagen en een goede start van 2007. Veel plezier met de kruiswoordpuzzel.

Marleen Boerjan, hoofdredacteur Bijen/Bijenhouden

Dé plek voor public relations

Marleen Boerjan/Ton Thissen

Wie al wat langer in imkerland rondloopt weet dat de markt in Veenendaal van huis uit bekend staat als een zwermmarkt. Oude foto's laten zien dat daar toentertijd talloze zwermvolken in voornamelijk korven ter verkoop werden aangeboden. Eerbeek startte 100 jaar geleden met een honingmarkt. De voorjaarsmarkt in Tilburg was destijds gericht op de export van de bekende 6-ramers – het Engels kastje – naar Engeland na de massale bijensterfte aldaar. Wellicht zijn er in dit landelijk verband nog meer gespecialiseerde markten te noemen. Op regionaal niveau was er steeds meer sprake van wat men doorgaans bijenmarkten noemde. Er werden voornamelijk bijenvolken verhandeld, maar gaandeweg ook wel bijenproducten en imkermaterialen. Op al deze markten trof men vooral of uitsluitend imkers aan, zoals veemarkten hoofdzakelijk boeren aantrekken en postzegelmarkten filatelisten. En nog steeds kan men zich op de Veenendaalse markt van een mooie zwerm voorzien en op de Eerbeekse markt van een kwalitatief uitstekende pot of raat honing.

De huidige bijenmarkten zien er evenwel wat anders uit. In Veenendaal worden ook Carnica- en Buckfast-koninginnen aangeboden, lectuur over bijen en andere

vliesvleugeligen en hun betekenis voor de natuur, medicinale bijenproducten zoals propolisextracten en koninginnegelei, en zelfs vogelnestkastjes. In Eerbeek kun je ook terecht voor bloembollen en voor producten uit de biologische tuinderij. Er is daar (levende) muziek – een oplegger lang – en er is historie en veel informatie over het milieu. En dat is niet alleen zo in Veenendaal en Eerbeek. Ook in Ruinen, Driebergen, Bergeijk, Middenbeemster en Zuidlaren – de markten c.q. open dagen die wij in 2005/2006 bezochten – kom je de bijen-plus-markt tegen.

Een noodsprong?

In de rubriek *Kalender* van ons maandblad BIJEN tref je het hele jaar door dan ook steeds vaker benamingen aan als: Honing- en milieumarkt; Honing- en natuur-informatiemarkt; Bijen- en natuurmarkt e.d. Niet zelden wordt daarbij vermeld dat er demonstraties plaatsvinden (honingsslingeren, wassmelten, kaarsenmaken), dat men niet vergeten moet ook de insectentuin te bezoeken of de wilde tuin of de biologische moestuin dan wel de vlindertuin. Voor de jeugd zijn er speurtochten en kwissen waarmee je leuke prijsjes kunt verdienen.

Men zou kunnen denken dat deze reclameachtige aanbevelingen hun grond vinden in het feit dat de

315

De PR van het bijenhouden begint bij de kinderen. Markt van melk en honing, Zuidlaren. Foto: G. van Barneveld

imkerij in Nederland kwijnende is. De meeste imkers in ons land zijn immers 55+ers en van de aan de computer verslingerde jeugd maak je een-twee-drie geen bijenfans. Aan de imkerij komt zo binnen 50 jaar een einde, zoals pessimisten ons willen doen geloven. Men bedient zich volgens hen van het lapmiddel bijen-plus-markt om zich voorlopig nog enigszins staande te houden.

Public Relations

Men kan er ook anders over denken, optimistischer. Op de doorsnee bijen-plus-markt van vandaag de dag tref je niet alleen imkers aan. Er komen ook mensen met groene vingers op af, want er worden ook bloemen en planten aangeboden. Maar ook vogel- en vlinderliefhebbers zijn van de partij en kenners van wilde bijen die hun tuin vol hangen met allerlei vormen van nestgelegenheid die ook weer op de markt te koop zijn. Het is vaak een drukte van belang. Een voor de organiserende imkervereniging unieke gelegenheid om al die bezoekers te laten zien dat de bijen die dáár staan voor deze prachtige bloemen hebben gezorgd en dat de bloemen die hier staan zo'n mooi bijenvolk hebben mogelijk gemaakt. Een cirkelgang die biologisch en dus ook logisch is. Een cirkelgang die niet te miskennen valt en ononderbroken dient te blijven. Aan de bijen-plus-markt komt op deze wijze dus nooit een eind.

De meeste bijen-plus-markten hebben behalve een PR-functie ook een , misschien minder opvallende, verenigingsfunctie. De organisatie van de bijen-plus-markt ligt vaak in de handen van een actief bestuur en een aantal actieve leden en hun partners voor de koffie en de broodjes. Het zijn deze imkers die de markten gaande houden omdat zij van bijen houden en de liefde voor het vak aan niet-imkers door willen vertellen. Het zijn deze plaatselijke verenigingen die de nieuwe leden opvangen en de eerste beginselen van het vak bijbrengen. Het wordt vaak vergeten: met

de PR-functie van de bijen-plus-markten wordt het niks als de verenigingsfunctie niet is ingevuld.

Op de goede weg!

Wie bijenhoudt weet dat hij goed bezig is als zijn volken honing produceren. Zulke volken zijn gezond en vitaal omdat ze over een goed drachtgebied beschikken in hun directe omgeving. Als dat ontbreekt sterven de bijen de hongerdood of zijn nog juist op tijd vertrokken. Bijen kunnen in ieder geval niet zonder nectar en stuifmeel. Zonder flora – wild of gecultiveerd – geen bijen. Imkers, fruit- en zaadtelers weten dat het omgekeerde ook geldt: zonder bijen geen vruchten, geen zaden, althans niet van de kwaliteit die wij gewend zijn. En zonder zaden geen vogels.

De doorsnee-consument is zich over het algemeen niet bewust van deze wederzijdse afhankelijkheid: de bloem levert het bijenvoer; de bij zorgt voor een perfecte bestuiving. Die bewustwording moet in onze dagen op straffe van een regelrechte ramp wél plaatsvinden. Als men tegenwerpt dat de imker in vroeger dagen – neem de eerste helft van de vorige eeuw – geen of nauwelijks vermoeden had van deze vereiste relatie tussen bloem en bij en er desondanks van een ramp nooit sprake was, ziet over het hoofd dat op het platteland destijds op grote schaal bijen gehouden werden vanwege de honingwinning als noodzakelijke aanvulling op het agrarisch inkomen. Als er bijen genoeg zijn hoeft men zich over de bestuiving geen zorgen te maken; men hoeft er zelfs geen weet van te hebben.

Van het platteland is niet zo heel veel meer over. Er zijn bijna geen boeren meer en die er zijn, houden er geen bijen op na. Er is geen droog brood aan te verdienen. Imkeren is een hobby geworden. Het aantal bijenvolken is in Nederland dan ook drastisch teruggelopen. Dat is vooralsnog geen ramp voor de fruit-, groente-, bloemen- en zaadtelers. Die beseffen maar al te goed dat er bijen moeten komen om hun gewassen optimaal te bestuiven. Als het moet gaan ze zelf bijenhouden. Want alleen zo komen hun aardbeien in de categorie 'Prestige' terecht. En dat levert op! De wilde flora dreigt op den duur echter wel ernstig onder de afname van bijenvolken te gaan lijden.

Zolang er evenwel houders van bijen zijn die houden van hun bijen zullen er bijen – plus – markten worden georganiseerd waarop deze bijenhouders het brede publiek informeren over het belang van de honingbij voor ons milieu en die het vak aan nieuwe, op de markten gerekruteerde, imkers doorgeven.

316

Muziek hoort er ook bij. Leidse Milieumarkt. Foto: M. Boerjan

Demeter-richtlijnen, niet om honing alleen

De Demeterbond is de oudste organisatie voor ecologische landbouw en hanteert sinds 1995 ook wereldwijd geldende richtlijnen voor het bijenhouden. Zoals het er in de BD-landbouw niet alleen om gaat gifvrij te werken maar vooral om de bodemvruchtbaarheid te verbeteren, zo is het bijenhouden 'naar de aard en behoeften van de bij' niet alleen gericht op residuenvrije bijenproducten, maar is de bevordering van de vitaliteit van de volken het belangrijkste doel van de bedrijfsmethode.

De veelgehoorde opmerking, dat pure BD-honing in deze contreien eigenlijk niet mogelijk is, omdat zich altijd wel fabrieken, wegen of regulier behandelde landbouwgewassen in het vliegbereik bevinden, klopt weliswaar, maar het gaat bij het BD-imkeren veel minder om de honing dan om de bijen zelf. En voor de bijen is nog heel wat goeds bij te dragen, ondanks de moeilijker milieumstandigheden.

Veel imkers menen dat een productieve imkerij alleen met moderne bedrijfsvoering (KI, koninginnteelt, systematische zwermonderdrukking enz.) mogelijk is. Het toenemende aantal klein- en grootimkers (bedrijven met 400 volken) bewijzen dat ook een andere aanpak rendabel kan zijn. Uitgangspunt is niet de honingopbrengst, maar het bijenwelzijn. En gezonde volken halen veel honing. De vermeerdering van volken gaat niet met willekeurige afleggers en geforceerde redcellen, maar via zwermen of zwermrijpe volken met koninginnen afkomstig uit zwermcellen of uit cellen bij een stillemoerswisseling. Redcellen zijn een noodoplossing van de bijen tegen de ondergang van het volk, en dat zou niet als grondslag voor de voortplanting moeten dienen. Selectie blijft altijd mogelijk, maar wel met bijen die in de landstreek thuishoren en daaraan optimaal zijn aangepast.

Natuurbouw is een ander zwaartepunt: liefst op een groot broedraam (duhoka, combi of dadant) zonder staaldraad. In de tijdelijke honingkamers kan wel kunst-raat gebruikt worden, maar dan van eigen schone kringloop. Verder: een koninginnerooster is uit den boze en ook niet nodig; wacht met oogsten tot de bakken vol zijn. Overwinteren op minimaal 10% eigen honing, suiker verrijken met o.a. kamille en een snuffe zout. Varroabestrijding met organische zuren. De omschakeltijd naar een Demeter-certificaat duurt drie jaar. Tot zover *Günter Friedman in Bienenwelt*.

Nog enkele aanvullingen: zo min mogelijk reizen, honingbak bovenop plaatsen alleen als er al een flinke honingkoepel is, betere warmtebeheersing met kleinere

buiten- snippers

berichten uit de buitenlandse bijenbladen

raatafstand van 35 mm hart-op-hart en tot slot zo min mogelijk darrenraat snijden.

Bienenwelt, augustus 2006.

Roofmijten tegen varroa

De voor ons bekendste mijten zijn tracheemijt, stuifmeelmijt en uiteraard varroamijt. Maar uit onderzoek blijkt dat er in en rond de bijenkast wel een 100-tal voor bijen onschadelijke mijtsoorten kunnen voorkomen! Eén van hen leeft zelfs van varroa en van andere kleine insecten: de roofmijt *Anystis species*. In 2004 werd deze door Dr.J. Schlieske opgemerkt, toen er na een mierenzuurgift tientallen tegelijk het vlieggat uitrenden. De vondst werd bevestigd door het zoölogisch instituut van de universiteit van Hamburg.

De rossig-rode spinachtige diertjes zijn 0,6 tot 1,5 mm lang, hebben behaarde pootjes, zijn zeer beweeglijk en moeilijk te vangen. Men vindt ze ook op droge plaatsen, in bomen en vogelnesten. De roofmijt wordt in Ierland in de fruitteelt ingezet tegen de appelroestmijt, in Indonesië tegen de larven van de runderteek, in Iran tegen bladluizen op pistacheplantages en in Amerika tegen vijgenspinmijt. En bij ons tegen de varroa? Het zou prachtig zijn, maar het is nog niet bekend of deze mijt in staat is de varroa aan te pakken vóór deze in de broedcel binnendringt, of dat alleen de reeds gevallen en dus niet meer schadelijke mijten worden opgegeten.

Deutsches Bienenjournal, augustus 2006.

Bijen

*De bijen zoemen rond hun woning
En werken aan een nijver plan.
Zij zorgen voor de zoete honing,
Wij maken er een potje van.*

Van Toon Hermans; gevonden in 'Bijennieuws' Vereniging Bunnik-Houten, september 2006.

Bergamotplant (*Monarda didyma*)

318

'Het is een hele klus hoor!' liet ik me tijdens de laatste Algemene Ledenvergadering van de VBBN spontaan ontvallen, toen onze hoofdredacteur Marleen Boerjan een oproep deed voor vaste medewerkers aan het nieuwe verenigingsblad. Want het wás een hele klus: de verzorging van de vaste rubriek 'Bijenplant in beeld'. Gedurende 21 jaar een maandelijks bijdrage en gedurende 5 jaar tweemaandelijks, totaal 249 stuks. Maar ik heb het ondanks een soms haperende gezondheid met veel, heel veel plezier kunnen doen. Nu de laatste plant in deze serie waarvan de bloemen door bijen worden bezocht: de Bergamotplant.

Felrode bloemen

De Bergamotplant is met haar felrode bloemen een in het oog springende tuinplant. De bloemen zijn tweelippig, de plant behoort dan ook tot de Lipbloemenfamilie (Lamiaceae). Het geslacht *Monarda*, waartoe de plant behoort, telt 16 soorten met vele ondersoorten. De oorsprong ligt in Noord-Amerika.

De Bergamotplant wordt 60-100 cm hoog en heeft een stevige rechtop staande stengel met tegenover elkaar staande eivormige bladeren. Ze bevatten etherische oliën, onder andere thymol. Uit de verwante soort *Monarda punctata* wordt volgens de Hegi-flora in het groot thymol gewonnen.

Aan het eind van de stengel staan de bloemen dicht bij elkaar in een schijnscherm. De bloei begint in het midden van het scherm en zet zich naar de rand voort. In het begin van de bloeiperiode staan de bloemen bijna rechtop, zoals op de tekening, later komen ze schuiner in het scherm te staan. De ver buiten de bloem stekende stamper en meeldraden liggen tegen de bovenlip van de bloem.

Veel nectar

De bloemen zijn proterandrisch: de meeldraden laten eerst het rijpe stuifmeel vrij en daarna worden de stempels rijp om stuifmeel te ontvangen. In de eerste fase van de bloei, de mannelijke dus, die 1-2 dagen duurt, gaan de helmknoppen iets naar beneden. De helmknoppen van de twee meeldraden zijn dan met elkaar verkleefd. Later gaan de helmknoppen omhoog en komen de rijpe stempels iets naar beneden, precies op de plaats waar eerst de helmknoppen stonden. De bloem is dan in het vrouwelijke stadium, die ook 1-2 dagen duurt.

De nectar komt vrij op een kussenvormige discus, onder het vruchtbeginsel gelegen. De bloemen produceren veel nectar. Het suikergehalte daarvan schommelt rond de 30%.

Insectenbezoek

Van de insecten worden de bloemen hier het meest door hommels bezocht want die kunnen zonder moeite via de bloemopening het nectarium bereiken. Om stuifmeel te verzamelen, buizen de hommels al hangend aan de bloem, of ze krabben met de poten over de geopende helmknoppen. Tijdens het buzzen brengen ze de bloem met hun secundaire vliegspieren in een trillende beweging waardoor het stuifmeel los getrild wordt en in de beharing van de hommel valt. Bijen maken voor het verzamelen van nectar veelal gebruik van inbraakgaatjes die hommels nabij het nectarium in de bloemkroon hebben gemaakt. Het buisvormig deel van de bloemkroon is eigenlijk te lang voor de bijentong om via de bloemopening bij het nectarium te kunnen komen. Maar als er veel nectar wordt geproduceerd en dit in de bloembuis stijgt, is het voor de bijen toch mogelijk om via de legale weg, dat is de bloemopening, nectar te puren. Van de bestuiving door bijen komt er in beide gevallen niets terecht.

Vogelbloemen

De bloemen van de Bergamotplant zijn erop ingericht door vogels bestoven te worden. Kolibries voorzien zich op de bloemen van de broodnodige energie. Dat doen ze al vliegend voor de bloem. In het mannelijke stadium komen ze met de kop in aanraking met het stuifmeel, in het vrouwelijke stadium met de rijpe stempels, waardoor bestuiving tot stand komt. Uit experimenten is gebleken dat de onderlip van de bloem dienst doet voor de juiste positiebepaling van de vogel. Gebleken is dat wanneer de onderlip is verwijderd het bloemenbezoek korter duurt en de vogel zich minder goed kan oriënteren.

Vermeerdering

De plant vermeerdert zich door zaad. In iedere bloem kunnen vier nootjes met ieder één zaad tot ontwikkeling komen. Ook vindt vegetatieve vermeerdering plaats door de vorming van worteluitlopers.

Bergamotplant (*Monarda didyma* cultivar)

A bloeiwijze in het begin van de bloeiperiode; B ontluikende bloem; C bloem; D einde bovenlip bloemkroon met nog gesloten stempels en helmknoppen; E met elkaar verkleefde helmknoppen; F stuifmeelkorrel (stephanocolpaat): 1 polair, 2 equatoriaal; G vruchtbeginsel met nectarium; H stempels; I nootje.

Over een maand is het weer zover. De koninginnentelers staan op zaterdagmorgen vroeg op en rijden naar Utrecht om hun praktijkervaringen uit te wisselen en nieuwe plannen te presenteren, zodat het komend jaar nog betere Carnica- en Buckfastmoeren het licht (al is het kort) zullen zien. Afgelopen jaar kwam dr. Christoph Otten, verbonden aan het bijeninstituut uit Mayen, langs om het Duitse koninginnenteelproject toe te lichten. Op basis van een aantal teeltkenmerken, zoals honingopbrengst, defensief gedrag, zwermneiging en varroa-tolerantie, is een ambitieus grensoverschrijdend selectieprogramma opgesteld. De Duitse Länderinstitute, aangevuld met enige Midden-Europese instituten, hebben een programma opgesteld waarin moeren beoordeeld kunnen worden op basis van hun erfelijke eigenschappen. Omgevingsfactoren op een groot aantal standen worden zoveel mogelijk geneutraliseerd en daarmee onderscheidt het zich van veel klassieke teeltprogramma's. De totaalscore per eigenschap, uitgedrukt in een percentage, geeft weer in welke mate de betreffende moer het beter of slechter doet dan alle andere moeren waarvan de meetgegevens bekend zijn. De selectie vindt plaats op een aantal erkende imkerijen. Imkers zijn in staat deze moeren af te nemen. Iedere moer verkrijgt een unieke code. De stamboom van iedere moer (code) is op het internet na te gaan. Een degelijk en intelligent project met een grote kans op snelle vooruitgang in de gewenste kwaliteit van de moeren.

De achterliggende gedachte is zo vanzelfsprekend dat deze nog maar zelden verwoord wordt. Ze is eenvoudig uit bovenstaande selectiecriteria af te leiden. Het behalen van een hoge honingopbrengst, zonder persoonlijk risico (defensief gedrag), met zo min mogelijk arbeid (lage zwermneiging) en zonder uitval van bijenvolken (varroatolerantie). Het past naadloos in het gedachtegoed van de intensieve landbouw. De droom van een maakbare samenleving in volle omvang beleden. Niet meer de selectie die bijen op allerlei momenten toepassen, maar selectie naar menselijke behoeften. In die zin wordt het bijenvolk ont-bijed.

Mensen leiden een kwetsbaar bestaan. Domesticeren en cultiveren van onze leefomgeving is noodzakelijk om te overleven. In ieder van ons leeft het besef dat wij van de ene op de andere dag, diegene die en datgene wat ons lief is kunnen verliezen. Wij zetten al onze techniek in om dit waar mogelijk te voorkomen. En toch loopt er voortdurend van alles mis. Het denkbeeld dat de samenleving maakbaar is heeft forse deuken opgelopen. Dat geldt evenzeer voor de ambities van de intensieve bijenhouderij. Veel imkers zullen in het voorjaar opnieuw geconfronteerd worden met dode volken, terwijl wij toch een geweldige controle hebben op wat zich in de kasten afspeelt en daarom een grote verantwoordelijkheid dragen voor de gevolgen van onze ingrepen.

De uitlopers van de ecologische crisis zijn in onze bijenkasten terug te vinden. Een reeks van bestrijdingsmiddelen zijn in de was, pollen, en honing terug te vinden. Het broed wordt er chronisch aan blootgesteld. Voor de Utrechtse koninginnentelers zou het interessant zijn na te gaan waar zij met hun selectie problemen veroorzaken en waar zij juist oplossingen aanreiken. De oriëntatie is vooral gericht op het laatste. Zie b.v. het betrekkelijk nieuwe selectie criterium varroatolerantie, maar nadenken over de bijverschijnselen van selectie zou meer aandacht moeten krijgen.

Een negatief effect van koninginnenteelt is het ontstaan van bijenvolken die minder op omgevingsfactoren reageren. Een vruchtbare moer die broed aanzet in een koude periode wordt afhankelijk van een imker die bijvoert. De grote volken die het gevolg zijn van die vruchtbaarheid verhogen de kans op parasieteninfectie, net zoals in steden infecties zich makkelijker verspreiden als in een dunbevolkte omgeving.

Een zwermtraag volk heeft minder kans op nieuwe genetische combinaties, of beter gezegd, krijgt alleen de beschikking over combinaties die door mensen bevoordeeld zijn. En als er nu al vele jaren ziekteproblemen zijn, dan is het de vraag of selectie door bijen zelf niet tot een beter resultaat geleid had. Op bekende Nederlandse teeltstations zijn grote ziekte-uitbraken geweest. Verspreiding van moeren via doppenprojecten of plaatsing van bevruchtingsvolkjes op die stations levert daarom aanzienlijke risico's op. De lijst met vragen is eenvoudig verder uit te breiden. Het ligt op de weg van de koninginnentelers om zelf eens kritisch naar hun illusies te kijken. Niet om af te zien van menselijk ingrijpen in bijenvolken, maar om af te wegen waar techniek een rol kan vervullen en waar terughoudender zou moeten opgetreden.

Geitenmelk en honing

In 1985 kochten wij een prachtige witte melkgeit die we Sikkie noemden. Sikkie bleek drachtig en wierp al spoedig twee mooie witte lammeren. Het geitje kreeg de naam Primo en de bok noemden we Teun. Achteraf hadden we Teun beter geen naam kunnen geven want een paar maanden later lag hij in hapklare brokken bij de slager. Het lot van een bok. Het melken kon beginnen. Omdat er veel te veel geitenmelk was maakte we geitenkaas en verscheen er een bordje 'Geitenmelk te koop' aan de dijk. Op een dag stond er iemand voor de deur die buitengewoon veel belangstelling voor onze geiten toonde. Dat zou de eerste klant wel eens kunnen zijn, dachten we. Het bleek echter een bestuurslid van de plaatselijke Geitenfokvereniging met de vraag of we lid wilden worden. Van het een kwam het ander. We bezochten een verenigingsavond waar we bingo speelden met een halve streng karbonade als hoofdprijs en brachten de geiten in onze besteleend naar de geitenkeuring. Kosten noch moeite werden gespaard om onze hobby zo goed mogelijk vorm te geven en zoveel mogelijk diepgang. Tijdens de geitenkeuring dienden zich de eerste problemen aan. Sikkie stond te kort op de poten en bleek niet wit genoeg. Primo liep door problemen met haar gewrichten op de knieën en bleek veel te dik. Het was allemaal niet zoals het hoorde en dus waren onze geiten voor een keuring niet geschikt. Deze geiten behoorden niet tot het volmaakte Hollandse witte-melk-geitenras. Hier eindigde voor ons het keuringsavontuur. Één ding wisten we zeker: aan keuringen zouden wij nooit meer meedoen!

Honingkeuring

Het was november 2001 toen ik door een bestuurslid van onze imkervereniging persoonlijk werd benaderd met de vraag of ik aan een honingkeuring wilde meedoen. U zult begrijpen dat ik daar absoluut niets voor voelde. Het antwoord was dan ook resoluut: 'Nee!' Mijn honing was voor eigen consumptie en prima in orde. Bovendien was ik amper een jaar imker en had ik niet meer dan 20 potjes honing in de aanbieding. Wat moest ik tussen al die ervaren imkers met hun honing? Maar goed, ik liet me overhalen, ontwierp een eigen etiket op de computer en bood twee potjes

gevuld met bloemenhoning ter keuring aan. Pijnlijk werd het toen ieder potje apart werd bekritiseerd. Had ik maar beter naar mezelf geluisterd en was ik maar nooit gegaan. Verstoep tussen de deelnemers wachtte ik lijdzaam het oordeel af. Toen mijn naam werd genoemd en ik naar voren werd gevraagd, zonk de moed me in de schoenen. Zou ik nu aan de schandpaal worden genageld? Wat zou er allemaal mis zijn met mijn inzending? Het tegendeel bleek waar, de honing scoorde voldoende punten en met een bijzondere waardering voor het etiket ontving ik ook nog eens een certificaat! Dat viel niet tegen! Daarnaast troostte ik me met de gedachte dat het om een product en niet om een dier ging. Een honingkeuring zag ik vanaf dat moment niet meer als wedstrijd. Een honingkeuring is toch eigenlijk niet meer dan een manier om samen met verenigingsleden te kijken naar de wijze waarop je honing aanbiedt, naar de kwaliteit, hygiëne en houdbaarheid van het product.

Honing te koop

En dan die gekeurde honing nog zien te verkopen. Gelukkig lukt dat tot op heden redelijk. Tegenwoordig staat mijn honing in een omgebouwde bijenkast aan de straat (zie foto). Het aantal verkochte potjes concurreert helaas nog steeds met het aantal dat wordt meegenomen zonder te betalen.

Tenslotte

Vorig jaar werd ik op de studiedag van de ZLTO in Boxtel benaderd door de redactie van het blad BIJEN van de gezamenlijke bonden. De vraag was of ik een jaar lang onder het kopje 'Imkerervaringen' een bijdrage wilde leveren aan het blad. Dat heb ik met plezier gedaan. Op 11 november jl. werd er weer een studiedag gehouden. Dit jaar was de organisatie in handen van de nieuwe Nederlandse Bijenhoudersvereniging, de NBV. Wel even wennen die afkorting NVB, vindt u niet? Wat NBV niet allemaal betekent: Nader Bericht Volgt, Nederlandse Biotechnologische Vereniging, Nederlandse Bodemkundige Vereniging, Nieuwe Bijbel Vertaling, Nederlandse Bonsai Vereniging. Volgend jaar komt er een nieuw blad. Langs deze weg wens ik de redactie veel succes.

De eerste studiedagen van de NBV

322

Discussie. Foto's: J. Roos

...en de prijs gaat naar het nummer...

Noten in honing.

Jos Plaizier spreekt een volle zaal toe.

Lunch.

Uitvinding: stuifmeelval.

De voorzitter van de NBV, Aat Rietveld. Foto's: M. Boerjan.

Ook Roel ten Kleij van het Bijenhuis was aanwezig.

en ook in Witteveen veel discussie.

advertentie

**IMKERSHOP
'HET
BIJENHUIS'**

Een imker met verstand
wordt bij Het Bijenhuis vaste klant

Voor snelle bestelservice

tel 0317 422 733

fax 0317 424 180

e-mail bijenhuis@bijenhuis.nl

Grintweg 273

6704 AP Wageningen

online winkelen bij www.vbbn.nl

Uitvinding: ronde vaten.

De 4 in één kast.

Een dag in december

Het is mistig druilerig weer met weinig wind en volgens de verwachting blijft dat zo. Je hebt geen zin om te klussen of een boek te lezen. Wat moet je met zo'n dag! De aantekeningen van het afgelopen bijenseizoen nog maar eens gepakt. Volgend jaar ga je het anders en vooral beter doen. Geen onbekende gedachte trouwens. Klaart het dan onverwacht op (vooral dat 'onverwacht' is zo lekker) dan ga je naar buiten en als imker betekent het richting bijen. Het bloed kruipt waar het niet gaan kan, nietwaar? De mist heeft op de heide duizenden druppeltjes achtergelaten die flonkeren in het valse zonlicht. Ik stap even van de fiets en geniet van het fraaie geheel. Wat is het nog maar kort geleden dat de bloeiende heide het centrum was van bijenbezoek en wat waren we daarover pessimistisch door de droogte en hitte in juli. Alsof het weer zelf was geschrokken van de aangerichte schade werd augustus supernat en koel. Ondanks dat kwam de nectargift van de heide op gang met als eindresultaat een lange afbloei, volle honingkamers en ook nog eens prachtige raathoning. Door het bijzondere zomerweer lijkt een oude imkerwijsheid op de slachtbank te terecht te zijn gekomen. Die wijsheid leerde ons dat je alleen heidehoning kon verwachten als de volken in de modder waren weggebracht en in het stof teruggehaald. Zowel de modder in juli als het stof in augustus ontbrak. Maar wacht eens even, misschien zou een korfimker uit het verleden, gelet op deze wijsheid, zijn volken pas in augustus naar de heide hebben gebracht nadat er flink regen was gevallen. Uiteindelijk sta je al mijmerend naast je volken. Het is niet helemaal rustig, een enkele bij vliegt uit. Volgens overlevering zijn dat bijen die hun einde voelen naderen en daarom het volk verlaten. Noem het maar het zelfreinigende vermogen van een bijenvolk. Het komt in ieder geval de gezondheid van het volk ten goede. Vaste prik dat ik even een oor tegen de zijwand druk. Ik hoor een constant zwaar gezoem. Het doet denken aan het gesuis in de buizen van de centrale verwarming. Af en toe klinkt een hoog schril geluidje. Het 'waarom'? Geen idee, mooi toch.

Koning wordt Koningin

Een aparte thermostaat heeft het bijenvolk niet nodig, die zit ingebouwd. Al naar gelang de temperatuur stijgt of daalt zet de bijentros uit of trekt zich samen. Ergens in het warme midden is de koningin aanwezig. De koningin waar zoveel van afhangt. ZIJ is het enige volkomen wijfje, ZIJ is door haar feromoonhuishouding

het sturende middelpunt. ZIJ duldt geen mededingsters in het volk. Vroeger was ze in onze ideeënwereld nog veel belangrijker. ZIJ was niet minder dan de heerseres. En nog veel verder terug in de geschiedenis was 'Zij' een 'Hij'. Er werd gesproken over de koning van het volk want een vrouwelijk wezen aan het hoofd van zo een wonderlijke leefgemeenschap was ondenkbaar. Vadertje Cats zei het omstreeks 1656 in zijn Bie-Boek heel duidelijk: *'Zy hebben maer eenen Koning, die zy altermael onderdanig zyn'*. Toch was hij niet helemaal overtuigd van de verdeling van de seksen in het bijenvolk want hij vervolgt: *'Men houd den koning alleen voor manneken, en de andere bien voor wyfkens, maer daer wil ik niet om stryden'*. De Nederlandse Zoöloog Swammerdam stelde het ware geslacht vast van de 'heerser' van het bijenvolk. In zijn Bybel der Natuure lezen we: *'In de maand Augustus van 't jaar 1673 opende ik eene korf met Byen, die gezwerm, of een nieuw huisgezin uitgelevert hadden, en vondt daar in eene Koningin de Moederbye met eenen gekromden Angel, welke in 't gemeen door onkunde de Koning genoemd wordt'*.

Koninginnestreken

Ondanks boeken vol wijsheid over het gedrag van koninginnen komen we af en toe voor verrassingen te staan die zijn weerga niet kennen. Een voorbeeld. Zoals ik u eerder vertelde staat er in ons museum op Terschelling een observatievolkje. Een buisje vanaf de vliegspleet vormt via een opening in de muur de weg naar de buitenwereld. De bezoekersroute leidt langs de vitrine en het observatievolkje en dat is de plek waar ik mijn verhaal kwijt kan. Vorig jaar herfst kwam een Duitse familie langs. Ons gesprek verliep ongeveer als volgt. *'Guten Nachmittag, Dies ist unsere beobachtungsstock. Die Königin haben wir blau markiert. Sie lauft an diese Seite mit die Versorgerinnen herum'*. Het bezoek stond aan de andere kant van het

observatievolkje en het antwoord luidde: 'Ja, ich glaub's, nur die Königin lauft hier'.

'Nein, entschuldigen mein Herr (vergezeld van een minzaam lachje) Sie irren sich. Wir haben nämlich die Königin markiert und Sie lauft an diese Seite. Die Männer, Drohnen, sind auch groß und diese Irrtum wird oft gemacht'.

'Ja, ich weis es, nur hier gibt es eine Königin, nicht markiert'.

Om de zaak even recht te zetten en om niet al te eigenwijs over te komen liep ik naar de andere kant van het observatiekastje. 'Sehen Sie mal an', vervolgde de bezoeker met een twinkeling in zijn ogen, en wees me een koningin. Ik zag water branden, was in alle staten en voelde me beschaamd. Daar liep inderdaad een ongemerkte koningin. Bijen in haar nabijheid vertoonden hofstaatgedrag, maar ze legde geen eitjes. De Duitse bezoeker bleek ook imker en was, net als ik, niet weinig verbaasd toen hij aan de andere kant van de raat 'mijn' gemerkte moertje zag. Vanaf dat moment was ik niet bij het observatiekastje weg te slaan. Het komt meer voor: (tijdelijk) twee koninginnen in een volk. We nemen aan dat het te maken heeft met een op handen zijnde stille moerwisseling. Op een kwade dag komen de dames elkaar tegen en wordt een moertje afgestoken of de bijen nemen die taak op zich. Het kreeg echter een sensationeel vervolg

Een ontmoeting

Toen ik de volgende middag deken en styrofoam platen van het kastje had verwijderd bevonden beide moertjes zich aan dezelfde kant van de raat. Het gemerkte moertje was bezig eitjes te leggen en had juist haar achterlijf in een cel gedrukt. Op dat moment kwam moertje nummer twee. Ze liep richting gemerkte moertje, hield vlak voor haar stil en beide dames maakten sprietencontact. Jawel, sprietencontact alsof het oude bekenden waren die elkaar iets hadden te vertellen. Ze vertoonden geen enkele agressie ten opzichte van elkaar. Het was adembenemend! Dit herhaalde zich een paar maal. Vervolgens verwijderde het ongemerkte moertje zich. Het speelde zich af op een van de laatste openingsdagen van het museum. Daarna is het volkje overgezet in een zesraamskastje en gevoerd. Bij de uitwintering was alleen het gemerkte moertje aanwezig! Hoe dit op dit moment te verklaren?

Voldeed het gemerkte moertje niet aan de eisen van het volkje en is er daarom vanuit een 'red'cel een andere koningin aangezet? Is deze koningin niet meer bevrucht en daarom toch weer afgestoken?

Het weer in december

Voor het midden van ons land geldt over de periode 1971-2000 als normaal: 44 uren zonneshijn, 77 millimeter neerslag en een gemiddelde maximumtemperatuur van 6,4°C.

Decembermaanden				
Jaar	Zon (uren)	Neerslag (mm)	Max.temp °C	
2001	+ (67)	N	- (5,8)	
2002	-	N	-	
2003	+ (64)	N	+ (6,9)	
2004	N	- (49)	N	
2005	+ (61)	- (57)	N	

Geraadpleegd

Cats, J., Bie-Boek: 10

Swammerdam, J. Filozofische Verhandelingen: 369

Rectificatie

De computer, internet en e-mail zijn voor de redactie van BIJEN onmisbaar. Dankzij deze communicatiemiddelen kan de kopij eenvoudig tussen redactieleden worden uitgewisseld. Keerzijde is echter dat er een foutief, nog niet gecorrigeerd, bestand naar de vormgever kan worden gestuurd, een nachtmerrie voor uw hoofdredacteur. In het oktober themanummer is deze nachtmerrie een feit geworden. Het artikel van "Imkeren met angelloze bijen (1) en (2)" van Dr. M.J. Sommeijer (BIJEN 15(10): 272-277 (2006)) bevat storende fouten, omdat een niet-gecorrigeerde versie is aangeleverd. Bij deze mijn oprechte excuses aan Dr. Sommeijer. Een correcte versie van het artikel hebben we op Bijenhouden.nl geplaatst of kan bij het redactie-secretariaat opgevraagd worden.

Een volledige lijst van publicaties en veel andere informatie over angelloze bijen is te vinden op: <http://www.bio.uu.nl/sommeijer/>
Het Utrechtse project PROMABOS in El Salvador organiseerde in december 2005 een congres over angelloze bijenteelt. De lezingen van dat congres zullen binnenkort ook op deze website geplaatst worden.

Marleen Boerjan, hoofdredacteur BIJEN

Op pagina 328-329 staat het diagram van de puzzel. Op pagina 331 staat het vervolg van de omschrijvingen. Wij raden u aan de middelste bladzijden uit dit nummer te trekken. Zo kunt u alle omschrijvingen naast het diagram leggen.

de redactie wenst u prettige kerstdagen en een goede jaarwisseling.

Stuur de oplossing naar BIJEN, Postbus 90, 6720 AB Bennekom, o.v.v. Kerstpuzzel. Uit de goede oplossingen wordt een prijswinnaar getrokken.

Horizontaal

326

1	vuur(gloed)	86	bureau	154	houtgewas
6	klokkenspel	90	voorschieten	156	zangstuk
8	watervogel	92	hemelbestormers	157	bekwaam
9	plaksel	96	rivier in Duitsland	158	zinspreuk
10	bijenhouders	97	azijn	160	operatieboortje
14	geklets	98	wel eens	161	wederom
15	hartig	99	schoolvak	163	zuivelproduct
20	kleur	101	watervlakte	164	beramen
21	kaartenboek	103	bijwoord	166	Europeaan
26	zekere	105	afvoer	167	verwarring
27	soort onderwijs (afkorting)	106	zoogdier	169	Ned. Voetbalclub
29	pauzeren	108	edel	171	zegeteken
33	levenslucht	110	boomsoort	173	burcht
34	hellend	111	nobel	174	rozijn
36	laaghartig	112	fooi	176	maling
39	stier	113	in orde	178	finale
41	mannelijk dier	115	serie	179	watervogel
43	krachtenheid (afkorting)	117	geloofte	181	jongensnaam
45	lidwoord	119	sociaal economische raad	182	huiselijk
47	vrucht	(afkorting)		183	spinnenweb
48	grondsoort	120	gezicht	185	muzieknoot
49	geul	121	deel van gelaat	186	brandstof
51	autoped	123	duinvallei	188	voor (in samenstelling)
52	gemeente	124	inwendig lichaamsdeel	190	persoonlijk voornaamwoord
56	hetzelfde	126	plavuis	192	vrijlating
57	meelmengsel	128	lidwoord (Frans)	194	gebergte in Amerika
59	reukwater	129	plaats	196	dagelijks
62	schaakstuk	131	klap	198	niveau
63	jongensnaam	132	gespied	200	vallei
64	oevergewas	134	vruchtbeginsel	204	voor (in samenstelling)
66	teken	136	rolprent	205	voegwoord (Frans)
68	mongool	138	meppen	206	geestelijke
72	middag	140	jongensnaam	208	meisjesnaam
73	afgelegen	141	hert	209	inbreker
75	watering	142	inwendig lichaamsdeel	211	draagband
76	droefheid	144	kosthuis	213	alsmede
79	mars	146	modder	215	ontkenning
80	drietel	147	ongebonden	216	muzieknoot
81	dapperheid	149	schijf	217	boerenkiel
83	afbraak	151	kletskaus	219	blaasinstrument
85	bloemsoort	153	wand (stenen)	222	overkapping

Foltering

Een goed honingjaar is natuurlijk prachtig, maar als je klantenkring beperkt is moet je toch al die goudkleurige potten zien kwijt te raken. Mijn vrouw had snel de oplossing voorhanden: folderen! Samen fabriekten we een vrolijk pamflet met niet te veel tekst en twee kleurig afgebeelde bijtjes die zelfs de meest sceptische lezer over de streep zou moeten trekken. We waren ervan overtuigd dat de potten de deur uit zouden vliëgen! In een straat van 300 meter werden alle brievenbussen afgewerkt, inclusief die met de bekende antireclamestickers, omdat we ons fantastische product niemand wilden onthouden. Tijdens het 'folderslopen' kreeg ik plotseling last van het in mijn jeugd ontwikkelde 'foldersyndroom'. Toen ik als 14-jarige thuis kenbaar maakte naar het Conservatorium te willen werd dat idee door mijn tamelijk kortzichtige vader onmiddellijk de grond in geboord met drie argumenten: muzikanten zijn drankorgels, hoerelopers en armoedzaaiers. Dat laatste is logisch als je die eerste twee hobby's serieus wilt nemen, maar in mijn geval was alleen het eerste argument enigszins van toepassing. Zeker toen ik rond 1968 werd ingelijfd bij de internationaal vermaarde soulband 'Euson and Stax'. Je kunt rustig stellen dat er tijdens 'n optreden negen orgels op de bühne stonden: één Hammond en acht drankorgels. Elk optreden was eigenlijk een compleet orgelconcert. De twee andere argumenten waren sowieso niet aan de orde. Toch was mijn vader niet van plan ook maar een cent aan mijn studie te betalen, dus werd ik broodbezorger bij Hus en folderloper bij de plaatselijke kruidenier, om zodoende mijn studie te kunnen bekostigen. Als ik aan die tijd terug denk lijkt het alsof de winters kouder waren, de regens natter en de winden harder. Ik had een systeem ontwikkeld om sneller met folders lopen klaar te zijn. De eerste week deed ik in het eerste huis van elk huizenblok één folder in de bus en bij het volgende huis twee folders. De tweede week wisselde ik dat om, zodat de truc niet zou opvallen. Kon ik tenminste eerder thuis zijn om bij de warme kolenkachel op te drogen en bij te warmen. Het spreekt vanzelf dat wij dat systeem met het folders lopen voor onze eigen honingtoko niet hanteerden! Nu ging er gewoon in

elke brievenbus één folder. Toen de klus geklaard was gingen we doodmoe naar bed en droomde ik dat er zich duizenden mensen bij ons huis hadden verzameld, die middels dranghekken op afstand, en door politie te paard en waterkanonnen in toom werden gehouden.

Het door iedereen luidkeels gescandeerde 'HONING, HONING, HONING!' werd tot ver in de omtrek gehoord. Maar wat dromen betreft had Marco

Borsato gelijk, dus toen er na twee weken nog geen enkele reactie was, besloten we nóg maar eens te folderen. En zowaar, een dag later regende het telefoontjes. Allemaal mensen die verschrikkelijk boos waren vanwege het feit dat we hun brievenbus wederom hadden bevuld met reclamemateriaal. 'Die sticker heb ik er niet voor niets opgeplakt!' Hevig teleurgesteld maakten we de balans op. 'Hoeveel potten honing hebben we dankzij deze folderfoltering nu eigenlijk verkocht?' 'Ruw geschat: 'n stuk of nul!'

327

Kunststof afstandsrepen

Elk jaar houd ik 16 bijenvolken aan. Ik bezit 32 kasten, elk van twee broedkamers en één honingkamer. Elk voorjaar zet ik mijn volken om in een schone, ontsmette kast. Al het materiaal dat niet in gebruik is, wordt weggezet met daarin schoteltjes met azijnzuur. Dit vreet de afstandsrepen echter zodanig aan dat ik meerdere daarvan heb moeten vervangen door nieuwe, die weer dunner zijn dan de oude. Nu ik elk jaar ook nog mierenzuur gebruik wordt dit probleem steeds erger. Ik vraag me af of het niet mogelijk is deze afstandsrepen van stevig kunststof te maken?

Th.H. Diderich, Oosterblokker

Vertikaal

1	lopen	72	Europeaan	(afkorting)	
2	edelman	73	kerel	146	titel (afkorting)
3	rivier in Noord-Brabant	74	zuiver	147	ontsteking
4	echo	76	pel	148	gedorste halmen
5	schout	77	voegwoord	150	voorzetsel
6	verlangen	78	muzieknoot	151	muzieknoot
7	Duits betaalmiddel (afkorting)	79	ridderschap	152	aardheuvel
10	kleinigheidje	80	boveneind	153	honingdrank
11	gemalen graan	82	boveneind	155	tam
12	naarling	84	luizenei	156	meisjesnaam
13	deel van mast	87	voertuig	158	korf
15	hoofddeksel	88	muurholte	159	mondwater
16	voorzetsel	89	wending	162	gard
17	wedervergelding	90	grondsoort	163	persoonlijk voornaamwoord
18	denkbeeld	91	familielid	165	achter
19	touw	93	vod	166	oude lengtemaat
20	gedeputeerde staten (afkorting)	94	zoon van Adam	167	verlangen
22	voorzetsel	95	troefkaart	168	logé (gast)
23	onderricht	97	lusthof	170	Verenigde Naties (afkorting)
24	medicus	98	muzieknoot	172	florijn (afkorting)
25	sliert	100	metaalsoort	175	zintuig
28	vermaak	102	uitstapje	177	voertuig
30	enig	104	schor	180	sappig
31	sociëteit (afkorting)	106	vogel	182	steen
32	vat	107	omvangrijk	183	rif
35	hardop	109	wortelknol	184	betaalmiddel
37	verdovingsmiddel	111	stekelvarken	186	klem
38	stoomschip (afkorting)	112	kwetsbaar	187	akelig
39	muziekinstrument	114	schaaldier	189	overschotten
40	bloedvat	116	kosten koper (afkorting)	191	beroep
42	roofvogel	117	vulkaan in Italië	192	oppergod
44	loods	118	jongensnaam	193	geeuw
45	passagiersverblijf	120	telwoord	195	brombeer
46	bijwoord	122	kasteel	197	autostalling
48	steekwapen	124	glinstering	199	krachtenloos
50	nakomeling	125	halfwarm	202	mannetjesbij
53	bekende motorrace (afkorting)	127	getijde	203	kippeneigenschap
54	bloeiwijze	128	aardig	206	teer
55	paardenziekte	130	snoepgoed	207	god(in) van de zee
58	leut	132	rivier in Frankrijk	210	deel van menselijk lichaam
59	discipline	133	beknopt	212	gein
60	plaats in België	134	kwetsen	214	kledingstuk
61	roem	135	kiek	217	gaard
62	jeugdig	137	deel van een dag	218	plaats in België
63	behoefstig	138	buigzaam	220	rondhout
65	open plek in een bos	139	niks	221	maanstand (afkorting)
67	inwendig orgaan	141	pulverig		
69	insect	143	insecteneter		
70	spil	144	plezier		
71	godsdienst (afkorting)	145	naamloze vennootschap		

Op pagina 328-329 staat het diagram van de puzzel. Op pagina 331 staat het vervolg van de omschrijvingen. Wij raden u aan de middelste bladzijden uit dit nummer te trekken. Zo kunt u alle omschrijvingen naast het diagram leggen.

de redactie wenst u prettige kerstdagen en een goede jaarwisseling.

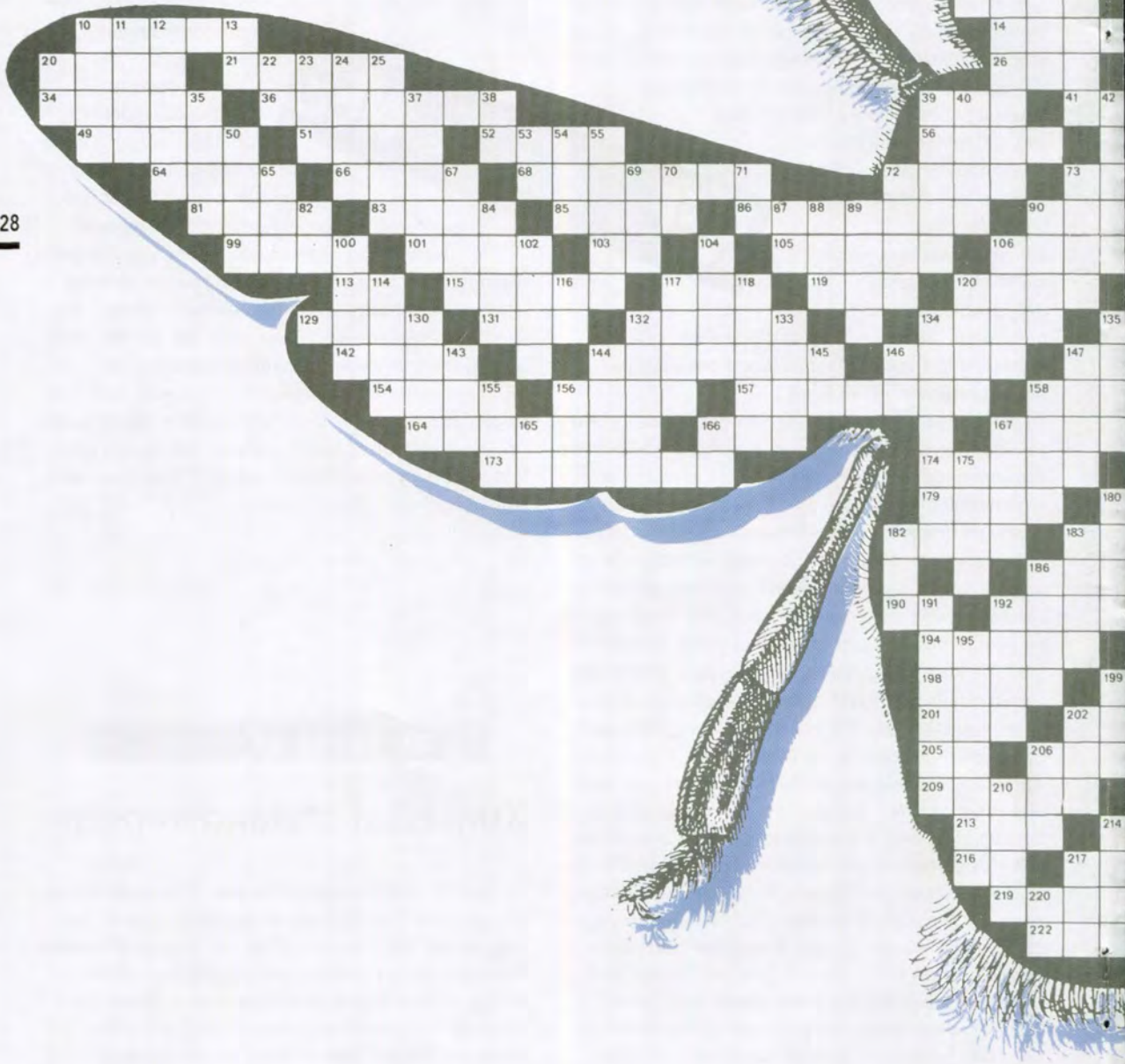
Stuur de oplossing naar BIJEN, Postbus 90, 6720 AB Bennekom, o.v.v. Kerstpuzzel. Uit de goede oplossingen wordt een prijswinnaar getrokken.

Horizontaal

326

1	vuur(gloed)	86	bureau	154	houtgewas
6	klokkenspel	90	voorschieten	156	zangstuk
8	watervogel	92	hemelbestormers	157	bekwaam
9	plaksel	96	rivier in Duitsland	158	zinspreuk
10	bijenhouders	97	azijn	160	operatieboortje
14	geklets	98	wel eens	161	wederom
15	hartig	99	schoolvak	163	zuivelproduct
20	kleur	101	watervlakte	164	beramen
21	kaartenboek	103	bijwoord	166	Europeaan
26	zekere	105	afvoer	167	verwarring
27	soort onderwijs (afkorting)	106	zoogdier	169	Ned. Voetbalclub
29	pauzeren	108	edel	171	zegeteken
33	levenslucht	110	boomsoort	173	burcht
34	hellend	111	nobel	174	rozijn
36	laaghartig	112	fooi	176	maling
39	stier	113	in orde	178	finale
41	mannelijk dier	115	serie	179	watervogel
43	krachtenheid (afkorting)	117	geloofte	181	jongensnaam
45	lidwoord	119	sociaal economische raad	182	huiselijk
47	vrucht	(afkorting)		183	spinnenweb
48	grondsoort	120	gezicht	185	muzieknoot
49	geul	121	deel van gelaat	186	brandstof
51	autoped	123	duinvallei	188	voor (in samenstelling)
52	gemeente	124	inwendig lichaamsdeel	190	persoonlijk voornaamwoord
56	hetzelfde	126	plavuis	192	vrijlating
57	meelmengsel	128	lidwoord (Frans)	194	gebergte in Amerika
59	reukwater	129	plaats	196	dagelijks
62	schaakstuk	131	klap	198	niveau
63	jongensnaam	132	gespied	200	vallei
64	oevergewas	134	vruchtbeginsel	204	voor (in samenstelling)
66	teken	136	rolprent	205	voegwoord (Frans)
68	mongool	138	meppen	206	geestelijke
72	middag	140	jongensnaam	208	meisjesnaam
73	afgelegen	141	hert	209	inbreker
75	watering	142	inwendig lichaamsdeel	211	draagband
76	droefheid	144	kosthuis	213	alsmede
79	mars	146	modder	215	ontkenning
80	drietal	147	ongebonden	216	muzieknoot
81	dapperheid	149	schijf	217	boerenkiel
83	afbraak	151	kletskaus	219	blaasinstrument
85	bloemsoort	153	wand (stenen)	222	overkapping

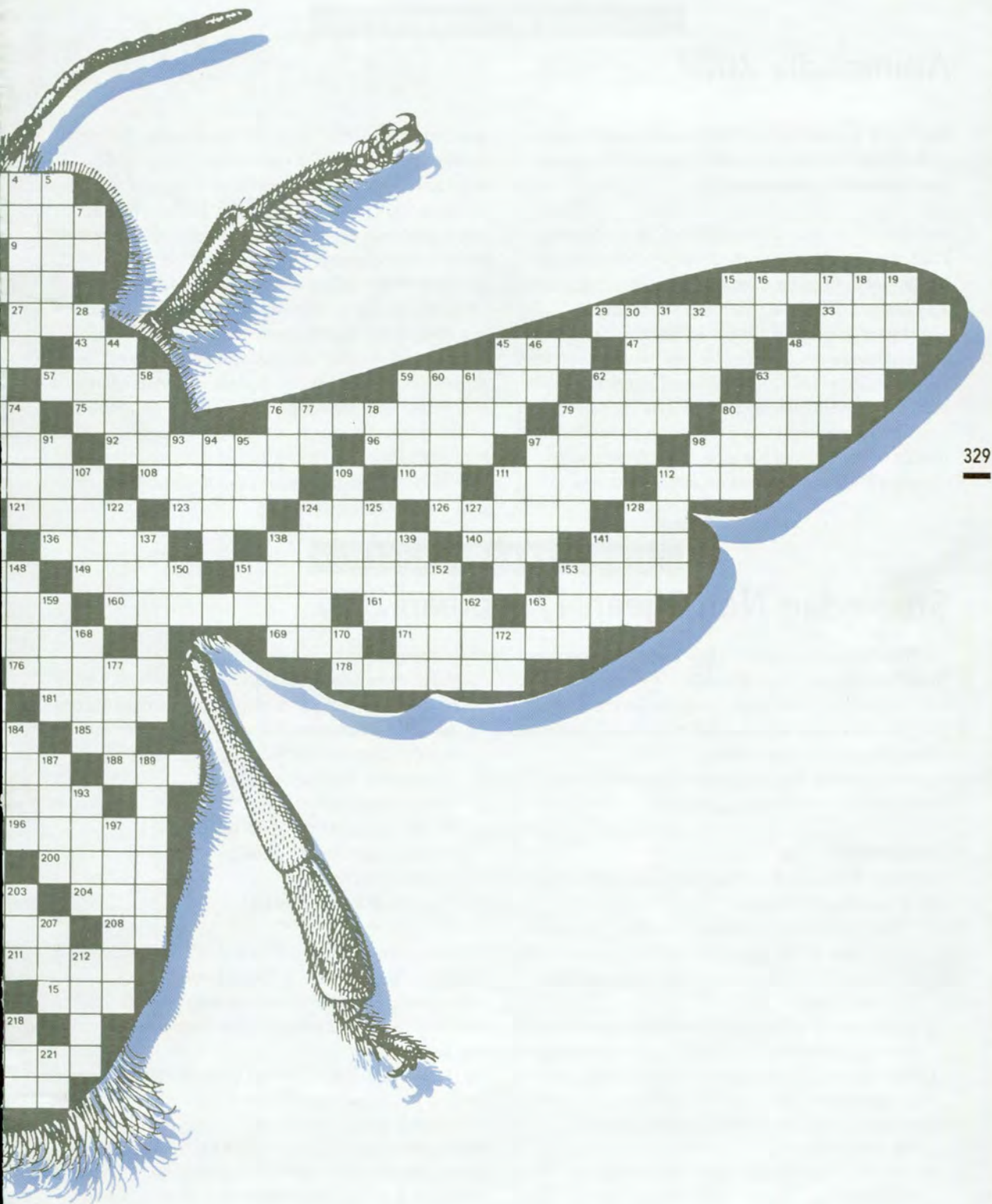

221	8	139	20	129	26	146	76	179	189	148	92	70	79	108	55	168	141
-----	---	-----	----	-----	----	-----	----	-----	-----	-----	----	----	----	-----	----	-----	-----

104	36	46	135	89
-----	----	----	-----	----

180	156	42	85	111	166	72	217	63	100	151	167	37	59	29	57	187	192	123	10	124
-----	-----	----	----	-----	-----	----	-----	----	-----	-----	-----	----	----	----	----	-----	-----	-----	----	-----

Een gesprek met de voorzitter van de imkerbond ABTB

'Alleen het verenigingsbelang telt'

Ton Thissen

Het doen en laten van Eric Blankert (Arnhem, 1952) wordt op het eerste oog gekenmerkt door een zekere mate van gedrevenheid. Bij het maken van een afspraak geeft hij al meteen te kennen de hele zaterdag ter beschikking te hebben. Hij heeft ook veel te vertellen. Kennelijk niet alleen vandaag want: 'Ik laat mijn koffie *altijd* koud worden'. Zijn documentatie is uitgebreid: er komen mappen en foto-boeken ter tafel en hij stelt ook al een bezoek aan zijn bijenstal, aan een bijzondere tuinder-imker en aan de directe omgeving in het vooruitzicht. Dat betekent dat je aan een overvloedige lunch niet ontkomt en tenslotte ga je in de namiddag met een rijk gevulde zak kersen naar huis. 'Voor je vrouw', zegt hij. En hieruit blijkt een tweede wat door hem verscholen gehouden maar onmiskenbare eigenschap: oprechte aandacht voor de hem omringende medemens.

De reden voor een interview met Eric Blankert is gelegen in het feit dat ten gevolge van de fusie tussen VBBN, ZLTO en LLTB aan zijn rubriek 'Bij gepraat' in het blad BIJEN met ingang van het nieuwe bijenjaar een einde komt. Een rubriek overigens die natuurlijk ook door zijn neiging tot uitgebreidheid gekenmerkt werd en wordt. Alles wat hem als voorzitter van een van de kleinere bonden aan informatie toekomt, pleegt hij daarin samenvattend weer te geven. 'Ik vind dat wat ik als voorzitter aan de weet kom, ook voor ieder lid van de vereniging bestemd is. Het bestuur van een vereniging heeft m.i. maar één doel: het informeren van de leden en het zorgen voor de faciliteiten die aan hun wensen zoveel mogelijk tegemoet komen. Het belang van de leden van de vereniging/de bond moet bij het bestuur altijd voorop staan. Het nastreven van eigen belang dient de bestuurder van een vereniging vreemd te zijn'.

Dit expliciete geluid gaat vanaf januari 2007 aan de meeste Nederlandse imkers voorbij, omdat de nieuwe vereniging, de NBV (Nederlandse Bijenhoudersvereniging) een eigen blad ontwikkelt, waarin de informatie vanuit de ABTB ontbreekt. Wellicht dat de rubriek 'Bij gepraat' een vervolg gaat krijgen in een blad waarin ANI en ABTB gaan samenwerken. 'Maar dat moet nog vorm krijgen', aldus Eric Blankert.

Eric Blankert achter zijn kasten en korven. Foto's: Ton Thissen.

Calimero op zijn best

Behorend tot de kleine minderheid binnen de ABTB die met de fusie instemde, maak ik het hem een beetje moeilijk: met 6.000 leden ben je tot meer in staat dan met 350. Toch?

Eric: 'Dat is nog maar de vraag. Kwantiteit staat niet per se voor kwaliteit. Het ligt er maar aan wat je toe-vallig in huis hebt. Een kleinere bond kan over een fenomeen op het gebied van b.v. bijenziekten beschikken waarop de grotere bonden jaloers zijn. Waarom moet dat meteen tot inlijven leiden? Samenwerking is altijd mijn eerste optie. Ook omdat dan ondermeer zaken als contributie, studiedagen, regio-avonden, commissiewerk vaak beter uit de verf komen: de individuele imker krijgt in een kleinere vereniging in meerdere mate de gelegenheid zijn persoonlijke bijdrage te leveren. De lijnen zijn korter. Ook moet je niet vergeten dat op grond van haar geschiedenis iedere bond zo zijn eigen identiteit heeft. Daarbinnen kan men zich geborgen voelen, een privilege dat je niet moet onderschatten. In een fusie gaat niet zelden die eigen identiteit verloren. De tijd van de fusies is m.i. trouwens ook voorbij. Ik kan me in de opvattingen van Kees Roelen – zie BIJEN 15(6): 172-173 (2006) – volledig terugvinden. Daar komt nog bij dat een kleine bond naast één grote de van huis uit eigenwijze imker de gelegenheid biedt tot het broodnodige alternatief. Als de ABTB daarvoor zorgen kan, klinkt me dat niet onaangenaam in de oren.'

Samenwerking in de toekomst

Het kan niet ontkend worden dat de ABTB, met name in de persoon van de huidige voorzitter altijd de weg

van de samenwerking heeft gezocht. Dat heeft niet altijd het respect opgeleverd dat daarmee gepaard pleegt te gaan. Integendeel. Blankert: 'Echt kwaad kan ik worden als we ondanks de van onze kant bijdragende samenwerking totaal genegeerd worden. Het is zeer teleurstellend tegen zoveel negatieve energie te moeten opboksen. Toch blijven we in de toekomst de weg van de samenwerking bewandelen. Ook met de NBV. In een wat minder breed verband zullen we echter in eerste instantie met de ANI optrekken'. Ik werp tegen dat de identiteiten van ANI en ABTB historisch gezien toch wel erg ver uit elkaar liggen. De ANI-leden zijn van vooral christelijke huize en de A van ABTB (Aartsdiocesane Boeren en Tuinders Bond) duidt toch op een roomse afkomst. Eric: 'Ik weet niet of dat verschil heden ten dage nog zo speelt: ook heel wat ABTB-leden zijn van protestantse huize of niet gelovig. Ik heb daar trouwens nooit zo opgelet. Van belang is dat wij twee kleinere bonden vormen voor wie samenwerking van belang kan zijn. Dat gaan we in de komende tijd eens nader onderzoeken. Wat mij betreft geldt: we denken niet in problemen maar in oplossingen'.

De kern van de zaak

The heart of the matter, zoals de Engelsen emotioneler zeggen, zit ook bij hem, ondanks alle menselijke verschillen van opvattingen en de daarmee samenhangende keuzen, in de bij, de *Apis mellifera*. En die wordt - mag je aannemen - door de leden van de ABTB als door de leden van alle andere bonden - groot of klein - op dezelfde wijze en in dezelfde mate gewaardeerd. Bij Eric Blankert ontstond de belangstelling voor de bij tijdens zijn contact met de vader van een jongen met wie hij bevriend was op de Lagere Tuinbouwschool 'de Rank' te Velp. Die vader, Siem Fontijn, had bijen. Hij was een biologisch-dynamische imker. Dat maakte

De wasrestanten gaan de boomgaard in.

diepe indruk op de jonge Blankert. In 1973 behaalde hij zijn imkerdiploma als lid van de VBBN-subvereniging Velp en Omstreken. In die dagen maakte hij ook nog deel uit van het afdelingsbestuur. In 1979 vestigde hij zich in Gendt en nam zijn bijen mee. Hij werd lid van de plaatselijke imkervereniging Over-Betuwe, een afdeling van de imkerbond ABTB. Intussen was hij in Gendt goed ingeburgerd door met name in 1980 handen spandiensten te verrichten tijdens de nachtelijke zomerdijkbewaking. Om overlopen van de zomerdijken ten gevolge van het hoge water te voorkomen, werden zo de belangen van boeren die o.a. nog hooi moesten oogsten, gediend. Ook als secretaris van de plaatselijke CDA-afdeling maakte hij zich verdienstelijk. In 2001 werd hij aanvankelijk tot interim- en later tot voorzitter gekozen in het hoofdbestuur van de ABTB. Naast een drukke baan in de bouwsector en naast zijn activiteiten als voorzitter bleef en blijft hij zich bezighouden met zijn bijen, al sinds een aantal jaren ondergebracht in een bijenstand op het fruitbedrijf van de familie Lenderink even buiten de dorpskern van Gendt.

Een ommetje

Na de lunch gaan we het een en ander met eigen ogen zien. Eerst zijn bijenstand met plaats voor opslag van materiaal en ook nog ruimte voor de noodzakelijke aanhanger. Daarna rijden we door het prachtige rivierenlandschap waarbij hij mij wijst op fraaie drachtgebieden. En: 'Hier woont imker X en daar woont imker Y en ook Z'. En daar heeft hij dan telkens een verhaal bij. 'We gaan nog even bij Theo Joosten langs', zegt hij en stelt mij iets apart in het vooruitzicht. We draaien een tuinderserf op. Hij gaat me 'achterom' voor en meldt zich luidkeels bij de keukendeur. Even later zitten we om de koffie in de keuken en dat is gezellig. Het aparte betreft twee zaken: Joosten teelt op beperkte schaal kersen onder glas en is doende een bestuivingsimkerij te ontwikkelen nu hij de hoofdmoot van zijn tuinderij van de hand gedaan heeft. De bestuivingsvolken houdt hij in vers-gevlochten korven op een tegen een kas gebouwde stand die berekend is op een flinke uitbreiding. Ik moet alle zeilen bijzetten om mijn verbazing de baas te blijven. Maar wat me het meest opvalt is de gemoedelijkheid die deze ontmoeting omgeeft.

Tja ... en dat is dan toch het effect van de kleinschaligheid. Onwillekeurig komt zich bij mij de radioreclameslagzin aandienen: groot zijn door klein te blijven. Ik weet niet zo goed wat ik ervan denken moet maar ik ben er deze zaterdag op een gezellige manier mee geconfronteerd geweest.

Imidacloprid in de beklagdenbank als oorzaak van sterfte van bijenvolken

Henk van der Scheer

Imidacloprid is een insecticide dat zeer giftig is voor bijen en hommels. Het mag daarom niet tijdens de bloei van gewassen worden toegepast. Planten nemen het middel op – ook via de ondergrondse delen – en transporteren het vervolgens via de sapstroom naar de verschillende delen. Zo kan het ook in de nectar en het stuifmeel terecht komen. Veel zaad van diverse gewassen, waaronder dat van maïs en zonnebloemen, wordt met imidacloprid behandeld. Imidacloprid beschermt de planten die uit dat zaad groeien, tegen vretende en zuigende insecten. Imkers in met name Frankrijk zijn ervan overtuigd dat de sterfte van veel bijenvolken sinds 1996 in gebieden waar ze zonnebloemen bevliegen, veroorzaakt wordt door die zaadbehandeling. Harde bewijzen daarvoor ontbreken echter.

Imidacloprid is een insecticide dat omstreeks 1980 is ontwikkeld door de firma Bayer in Duitsland. Toegepast bij planten kunnen vretende (o.a. kevers en larven van kaswittevlieg) en zuigende (o.a. luizen en wantsen) insecten ermee worden bestreden. Imidacloprid is de naam van de werkzame stof en het bestrijdingsmiddel wordt als handelsproduct op de markt gebracht onder verschillende namen, zoals Admire, Amigo, Confidor, Gaucho en Provado. De plant neemt imidacloprid systemisch op en transporteert het vervolgens via de sapstroom naar alle delen. Die eigenschap maakt dat imidacloprid op verschillende manieren kan worden toegediend. Dat betreft het spuiten over een gewas, het druppelen bij of aangieten van de wortels en het dompelen van zaden, bloembollen en plantenwortels. In het geval van dompelen van zaden in een oplossing van imidacloprid wordt ook wel gesproken over 'beitsen'.

Giftig voor bijen en hommels

Imidacloprid is zeer giftig voor honingbijen. Volgens gegevens van Bayer gaat de helft van het aantal bijen dood als ze in contact komen met slechts 0,0037 µg per bij. Als ze het middel via de mond binnenkrijgen gaat de helft van het aantal bijen dood bij een dosering van 0,0081 µg per bij. Ook voor hommels is het gevaarlijk. Op de verpakking van de handelsproducten staat dan ook dat het middel niet mag worden toegepast op in

Veel sterfte van bijenvolken in Frankrijk. Foto's: H. vd Scheer.

bloei staande gewassen. Ook mag het bestrijdingsmiddel niet gebruikt worden op plaatsen waar bijen en hommels actief naar voedsel zoeken. Te denken valt aan plaatsen waar honingdauw van luizen aanwezig is. Tenslotte mag het middel niet worden gebruikt in de buurt van in bloei staand onkruid.

Met imidacloprid behandelde gewassen

In Nederland heeft imidacloprid een toelating voor bespuitingen in de teelt van appel en peer, van boomkwekerijgewassen, van vaste planten en van overjarige bloemisterijgewassen in de volle grond en van bloemisterijgewassen in de grond onder glas. Verder mag imidacloprid in ons land worden meegebruggeld met de voedingsoplossing bij teelten op kunstmatig substraat onder glas. Die teelten betreffen aubergine, augurk, courgette, komkommer, tomaat, Spaanse peper, paprika en bloemisterijgewassen. Ook het plantgoed van deze gewassen mag worden behandeld met imidacloprid. Plantgoed van bloembollen en bolbloemen mag worden gedompeld in imidacloprid. Datzelfde is toegestaan voor poot aardappelen. Imidacloprid heeft ook een toelating voor het behandelen van zaad van suikerbieten, voederbieten, snijmaïs, korrelmaïs en van sla, met uitzondering van veldsla. Grotere zaden worden gedompeld ('gebeitst') in een oplossing van imidacloprid. Kleinere zaden worden meestal gepilleerd,

d.w.z. van een omhulsel voorzien en aan dat omhulsel kan dan imidacloprid worden toegevoegd. Tenslotte mag imidacloprid worden gespoten op siergewassen en appel en peer in de siertuin en worden toegediend via een geïmpregneerde stick aan sierplanten in potten en bakken.

Omdat in bepaalde gewassen de bestrijding van insecten een knelpunt vormt, heeft onze minister van LNV alleen voor het jaar 2006 een vrijstelling verleend voor de behandeling van zaaizaad van andijvie, bloemkool, boerenkool, broccoli, chinese kool, sluitkool, spitskool, spruitkool en radijs met imidacloprid.

In andere landen is voorts nog toegestaan het beitsen van zaad van koolzaad, graan, en zonnebloemen. Sinds 1994 wordt in Frankrijk het zaad van zonnebloemen behandeld. Dat werd daarna al snel op uitgebreide schaal gedaan. In Duitsland wordt sinds de herfst van 2001 zaaizaad van koolzaad gebeitst met imidacloprid. Al een jaar later werd ruim 90% van het areaal koolzaad zo behandeld. In 2002 bedroeg in België het percentage behandeld areaal van appel, suikerbiet, wintergerst en maïs naar schatting respectievelijk 90, 80, 30 en 3.

Rumoer in Frankrijk

Sinds 1996 treedt in Frankrijk sterfte van veel bijen-

volken op in gebieden waar veel zonnebloemen worden geteeld. Twee jaar eerder kreeg imidacloprid een toelating voor het beitsen van zaaizaad van zonnebloemen. Het is dus niet verwonderlijk dat in 1997 de verdenking van de Franse imkers op imidacloprid viel en even later ook op fipronil dat voor hetzelfde doel mag worden toegepast. Fipronil is de werkzame stof in het handelsproduct Regent TS, ontwikkeld door de Duitse firma BASF. Regent TS is niet toegelaten in Duitsland, België en Nederland. Wel zijn Violin en Goliath op basis van de werkzame stof fipronil toegelaten in ons land. Violin mag worden gebruikt onder glas bij snijbloemen en potplanten tegen trips. Goliath mag worden gebruikt als lokaas voor kakkerlakken in gebouwen.

Onder druk van omvangrijke protesten van de Franse imkers en onder politieke druk heeft de Franse minister van Landbouw in 1999 de toelating van imidacloprid en fipronil grotendeels weer ingetrokken. Natuurlijk protesteerden Bayer en BASF en wezen ze op de gegevens die ze hebben aangeleverd om een toelating te krijgen. Meerdere proefnemingen in Frankrijk en Duitsland volgden door zowel de bestrijdingsmiddelenindustrie als enkele nationale overheidsinstellingen. Heitefuss en Heitefuss geven daar een samenvatting van. In veldproeven op zonnebloemen, koolzaad en

Phacelia kan geen effect van imidacloprid op de bijenvolken worden gemeten. De bijen halen goed en van enige disoriëntatie van de bijen is geen sprake. Wel wordt in de nectar en het bijenbrood van Phacelia imidacloprid aangetroffen, maar in concentraties minder dan 10 µg/kg. Helemaal ongevaarlijk is imidacloprid toch niet, zoals blijkt uit laboratoriumproeven van de Universiteit van Konstanz in Duitsland. Als bijen worden gevoerd met suikerwater met daarin concentraties imidacloprid van 20 µg/kg of meer blijkt de communicatie van de bijen in het nest te worden verstoord. Dergelijke concentraties worden in het veld echter niet gemeten. Ook niet in Frankrijk, waar de Franse instituten INRA en CNRS 3,3-3,7 µg/kg imidacloprid in stuifmeel van mais kunnen aantonen.

336

Met de nieuwe gegevens in de hand vecht Bayer de beslissing van de Franse overheid met succes aan en uiteindelijk verklaart de Franse Hoge Raad het verbod nietig. Dit tot woede van de imkers en van milieuorganisaties, daarin gesteund door de socialistische partij en de conservatieve volksvertegenwoordiger Philippe de Villiers. Pas in 2004 hebben de aanhoudende protesten van de Franse imkers toch succes. Uiteindelijk wordt niet de giftigheid voor bijen de reden van het verbod in Frankrijk, maar het gegeven dat imidacloprid erg persistent is en maar langzaam afbreekt in de bodem. De halfwaardetijd is ongeveer 150 dagen. Daarmee overschrijdt imidacloprid ruim de norm die daarvoor in Frankrijk geldt. Op 9 oktober 2005 kan Henri Clement, de voorzitter van de grootste Franse imkervereniging, dan ook verheugd melden dat de honingooft in verscheidene regio's sterk is verbeterd.

Rumoer elders

Naar aanleiding van de Franse zaak gaan ook in Duitsland stemmen op om actie te ondernemen tegen imidacloprid. Sinds 2002 wordt in Duitsland meer dan 90% van het areaal koolzaad behandeld met imidacloprid. Uit de gegevens van de enquête in het voorjaar van 2003 had het wel of niet bevliegen in 2002 van behandeld koolzaad echter geen effect op de sterfte in de winter daarna. De eerste resultaten in 2005 van de analyses van monsters stuifmeel en nectar in het monitoring-project in Duitsland naar de oorzaken van wintersterfte laten zien, dat er slechts in enkele monsters imidacloprid is aangetroffen, in concentraties veelal net boven de detectiegrens. In maart 2005 protesteren in Madrid ruim 3000 imkers bij het Spaanse ministerie van landbouw. Ook zij menen

dat de sterfte van eenderde van de volken in een maand tijds in Andalusië te wijten moet zijn aan imidacloprid en fipronil. Onderzoekers aldaar vermoeden daarentegen dat de *Nosema*-ziekte wel eens een rol zou kunnen spelen bij die sterft. Dit omdat in de periode 2000-2004 in Spanje het percentage gevallen van aantasting door *Nosema* explosief is gestegen van 10 naar 88.

In het Waalse deel van België houdt de imkerij imidacloprid ook verantwoordelijk voor de sterfte van volken, met name in gebieden met veel maïsteelt. Om dat te onderzoeken kende de Waalse deelminister voor Landbouw aan CARI, de Waalse imkersvereniging, €20.000 subsidie toe, te besteden bij de universiteit van Gembloux. Hoewel de resultaten na één jaar van het monitoring-project nog maar beperkt zijn, deelt Prof. Haubrugge op een persconferentie op 21 september 2005 o.a. mee, dat er slechts in 4 van de 49 onderzochte monsters imidacloprid was gevonden. In Nederland tenslotte hebben een aantal imkers de ervaring dat bijen die voor de bestuiving in een kas zijn geplaatst met een gewas dat behandeld is met imidacloprid, de eerste dagen daarop niet willen vliegen.

Besluit

De onderzoeksgegevens onderbouwen niet de overtuiging van de imkers in Frankrijk, Spanje en Wallonië dat imidacloprid de oorzaak is van de sterfte van bijenvolken. Er ontbreken echter gegevens over chronische blootstelling van bijen aan imidacloprid. Het zou kunnen dat langdurige blootstelling een rol speelt bij de sterfte van volken in de Franse regio's met veel zonnebloemen en in de Waalse gebieden met veel maïsteelt. Praktijkwaarnemingen in Duitsland bij het bevliegen van koolzaad staven die gedachte echter niet.

Literatuur

- Anoniem in ADIZ 33(3): 24-25 (1999)
 Bestrijdingsmiddelen databank van het College voor de toelating van Bestrijdingsmiddelen (CTB) te Wageningen; website: www.ctb-wageningen.nl/
 De Roeck, Gh., Maandblad VIB 91(9): 4 (2005)
 De Roeck, Gh., Maandblad VIB 88(10): 166 (2002)
 De Roeck, Gh. en Simoens, C., Maandblad VIB 88(9): 143 (2002)
 Heitefuss, R. en Heitefuss, S., DBJ 11(5): 194-195 (2003)
 Lefebvre, M., Maandblad VIB 92(3): 19-21 (2006)
 Ministerie van LNV in Staatscourant 19 december 2005, nr. 246, pag. 24
 Ritter, W., DBJ 14(3): 110 (2006)
 Rosenkranz, P., DBJ 14(3): 98-100 (2006)
 Schoots, A., BIJEN 14(11): 293 (2005)
 Schoots, A., BIJEN 15(3): 69 (2006)

Bij gepraat (54)

Eric Blankert, voorzitter ABTB

In deze laatste bijdrage in ons gezamenlijk blad BIJEN wil ik stilstaan bij alle redactieleden die bijgedragen hebben aan het totstandkomen en de continuïteit van elke keer weer een mooi gezamenlijk verenigingsblad. De eerste redactie ontstond uit 'het groentje' en het verenigingsblad van de zuidelijke bonden ABTB, LLTB en NCB heeft veel werk verzet om tot het resultaat te komen van wat het nu is. Nu de samenwerking optimaal was dienen we zelfstandig door te gaan en staan we voor de enorme klus het blad BIJEN zelfstandig voort te zetten voor onze leden. Gedwongen door de omstandigheden zullen we uitgaan van onze eigen kracht en de klus met en voor onze leden klaren. Diegenen wie ons daar in wil ondersteunen verzoeken wij zich te melden bij het secretariaat.

- Het programma voor de studiedag 10 februari 2007 is nog niet geheel rond maar de sprekers Jaap Kerkvliet met het onderdeel: 'Hoe werkt pollenanalyse, wat is het nut en wanneer kan een honing genoemd worden naar de plant waarop het gevlogen heeft', Enne de Boer van de Voedsel en Waren Autoriteit (VWA Zutphen) die een overzicht geeft van 'de wettelijke eisen, toezicht door de VWA en analytische aspecten, wetgeving, controle en analyse', Joop Kamps betreffende 'honingkeuring en het nut ervan, hoe moet het etiket er uitzien, hoe gaat de indeling in klassen', hebben hun medewerking toegezegd. Voorts hebben we de Duitse film 'Gewinnung von Honig höherer Qualität' achter de hand. Deze dag wordt gehouden in het Beatrixgebouw in Wehl, parallel aan het ochtendprogramma zal er een honingkeuring zijn.

De zaal is om 09.30 uur open voor ontvangst en we verwachten de dag om 16.00 uur af te sluiten. De kosten inclusief lunch zijn €15,- per persoon te voldoen bij de ingang van de zaal.

Opgave voor de studiedag en de honingkeuring kan al geschieden bij ons secretariaat (ook voor niet-leden).

- Volgend jaar loopt de driejaarlijkse Europese subsidie af in het kader van het 'honingafzet verbeterprogramma'. Er dienen dan gezamenlijk nieuwe voorstellen aan de overheid geformuleerd te worden om in aanmerking te komen voor nieuw subsidiegeld. De Stichting Duurzame Bij heeft bij de individuele imkerverenigingen bepleit in de mogelijkheid van de subsidiestromen te mogen meedelen met haar onderzoek naar varroatolerante rassen.

De Europese commissie voor landbouw en plattelandsontwikkeling staat onder leiding van de Deense Mariann Fischer Boel.

Zie ook http://nl.wikipedia.org/wiki/Europese_Commissie. Wanneer u doorklikt komt u bij het publicatieblad van de Europese Unie C236/71 waarin mogelijkheden voor subsidievoorlichtingsactiviteiten op het gebied van gemeenschappelijk landbouwbeleid kan worden verkregen. In een andere publicatie valt te lezen dat Copa (Comité des

Organisations Professionnelles Agricoles de l'Union Européenne
Rue de Trèves 61, 1040 Brussels in België €100.000,- ontvangt met 50% contrafinanciering voor het organiseren van een congres en een slordige €155.000,- voor andere projecten. Laten wij geld liggen doordat de Nederlandse vertegenwoordigster namens de Bedrijfsraad niet naar de vergaderingen gaat en de notulen niet ter beschikking van de besturen brengt?

Met mijn stukjes heb ik de actualiteit en hetgeen er speelt in imkerland belicht, voor een naar ik terug hoorde van een trouwe groep lezers, ook buiten bij de imkerbond ABTB.

Ik wil hen dankzeggen voor de ontvangen reacties, daar ik van mening ben dat teveel zaken onvoldoende belicht worden of buiten de context worden geplaatst als hierover gesproken wordt. In een andere vorm zal ik stukjes schrijven voor onze leden. Tot slot rest het mij u prettige feestdagen toe te wensen en een gelukkig nieuw jaar.

337

Inbinden maandblad BIJEN

U leest op dit moment het allerlaatste nummer van de laatste jaargang van 'BIJEN', Maandblad voor imkers', uitgegeven door de ABTB en NBV.

Een manier om uw maandblad mooi te houden is door dit te laten inbinden.

De NBV biedt alle lezers, evenals vorig jaar, de mogelijkheid om jaargangen van het maandblad BIJEN in te laten binden.

De ingebonden jaargangen krijgen een donkergroene harde koft met goudkleurige opdruk op de rug.

Om kostenverhoging tegen te gaan doet de binder het verzoek om alle nietjes voorzichtig uit de bladen te verwijderen. Levert u de maandbladen in mét nietjes dan zal een bedrag voor het verwijderen in rekening worden gebracht.

U heeft de mogelijkheid om per jaargang in te laten binden €14,50 of per twee jaargangen €17,50.

Wilt u ervoor zorgen dat uw jaargang(en) vóór 10 mei 2007 door ons ontvangen is (zijn)? U kunt deze sturen aan:

Secretariaat NBV, t.a.v. Marga Canters, Postbus 90, 6720 AB Bennekom. Afgeven, bijvoorbeeld tijdens onze Algemene Ledenvergadering op 28 april 2007, mag natuurlijk ook.

Openingstijden NBV

Het Algemeen Secretariaat van de NBV is gesloten van 25 t/m 29 december 2006. Wij zijn er weer op 2 januari 2007.

Het Algemeen Secretariaat is in het nieuwe jaar geopend van maandag tot en met vrijdag van 10.00-14.00 uur.

De winkel is gesloten op 25 en 26 december 2006 en van 1 t/m 6 januari 2007 en is met ingang van 9 januari weer geopend van 08.30-17.00 uur (dinsdag tot en met vrijdag). Met ingang van 1 april 2007 is de winkel ook weer op de zaterdagochtend (tot 13.00 uur) geopend.

Alle medewerkers van de NBV: Gerda Bogaards, Marga Canters, Marjan Hensen, Roel ten Klei, Riet Oostendorp, Dolf Smits, Wout Spies en Jan van der Vliet wensen u prettige Kerstdagen en een goede en veilige jaarwisseling toe.

Lidmaatschap NBV 2007

Marga Canters

Bij dit decembernummer treffen NBV-leden een acceptgirokaart aan waarmee de contributie voor het jaar 2007 betaald kan worden. Tevens treft u een formulier aan waarmee wij uw contributie automatisch kunnen innen. Leden die vorig jaar de groene machtigingskaart geretourneerd hebben, kunnen deze acceptgirokaart als niet gezonden beschouwen. Deze maand fungeert de acceptgirokaart als adresdrager.

Als u ervoor zorgt dat uw betaling eind december/begin januari door ons ontvangen is, zorgen wij voor een ononderbroken toezending van het maandblad.

Nog even geduld en u kunt zien hoe het nieuwe blad er uitziet.

- Wilt u in geval van verhuizing, tijdig uw nieuwe adres aan het secretariaat van de NBV in Wageningen doorgeven. Wij zorgen dan voor een ononderbroken toezending van het maandblad.
  - Ook als u wilt overstappen naar een andere afdeling, horen wij dit graag zo spoedig mogelijk van u.
  - Eventuele opzegging van uw lidmaatschap dient vóór 1 januari 2007 schriftelijk te geschieden (ontvangen wij uw opzegging ná 1 januari 2007, dan bent u over het jaar 2007 toch de contributie verschuldigd).
- Wilt u in dit schrijven uw debiteurnummer vermelden? U kunt dit vinden op de bijgesloten acceptgirokaart of op de adreswikkelt.

U kunt dit schrijven richten aan:

Ledenadministratie NBV

t.a.v. mw. G. Bogaards

Postbus 90, 6720 AB Bennekom

fax: 0317-42 41 80 of E: vbbn@vbbn.nl

Bij voorbaat dank voor uw medewerking

Op zondag 17 september jl. is plotseling op 64-jarige leeftijd overleden, ons gewaardeerd lid

GERARD LUCAS

In hem verliezen wij een goede vriend en een stimulerende kracht van onze vereniging. Gerard was een enthousiast bijenhouder en tevens lid van de vereniging 'Het landras'. Een andere hobby van Gerard was tuinieren. In zijn tuin verzorgde hij vele drachtplanten, waar zijn bijen van konden profiteren.

Bestuur en leden

ABTB afdeling Tubbergen en 'Het landras'

Tot onze grote ontsteltenis is op 22 augustus 2006 geheel onverwacht overleden

JAN TISSING

Ruim twintig jaar actief bestuurslid van onze vereniging, waarvan twaalf jaar onze inspirerende voorzitter, maar bovenal onze geweldige imkervriend. Jarenlang was Jan 'paander' op onze boelag en docent bij de kennismakingscursussen. Jan was daarnaast bestuurslid van Groep Drenthe, waar hij zich o.a. bezighield met ziektebestrijding en met opleidingen.

De imkerwereld verliest in hem een hele grote. Bertha en de verdere familie wensen wij veel sterkte om dit verlies te dragen.

Bestuur en leden

NBV afdeling Ruinen

Op 2 juli 2006 overleed

TOON WILDHAGEN

Hij werd 86 jaar.

Vanaf zijn 16de jaar (1935) was hij erg actief betrokken in de bijenhouderij. Van 1947 tot 6 maart 1986 (39 jaar) was hij de bijzonder actieve secretaris/penningmeester, in 1956 was hij mede-oprichter van 'Kring de Baronie'.

Als imker wilde hij altijd 'minderen', maar meestal had hij tussen de 30 en 40 volken.

Zijn vele overwinningen van bedrijfswedstrijden op diverse niveaus, met als een kroon op dat werk het

Bondskampioenschap, zorgden voor zijn grote bekendheid. Hij behaalde veel overwinningen (gele truien) bij de

koolzaadwedstrijd van de reisgroep Bavel waardoor hij vele jaren het algemeen klassement (blauwe truien) aanvoerde en zijn bijnaam 'Den Blauwe' ontstond.

Hij heeft veel jonge imkers en collega-imkers ter zijde gestaan.

De bijenhoudersvereniging Prinsenbeek, inmiddels samen met Princenhage opgegaan in de nieuwe vereniging 'De Haghe' verliest met zijn overlijden een erg betrokken collega.

Wij wensen zijn kinderen alle sterkte toe om dit verlies te kunnen verwerken.

C.J. Roelen,

oud-voorzitter Prinsenbeek en BvB ZLTO